

B

Bisschoppelijk mandement

In *De katholiek in het openbare leven van deze tijd*, voor 25 cent op zondag 30 mei 1954 aan alle kerkdeuren te koop aangeboden, maanden de bisschoppen tot het bewaren van de katholieke eenheid. Wie zich onttrok aan dit maanwoord, zou worden gestraft met het onthouden van de sacramenten. De 48 bladzijden tellende brochure stuitte meer op verontwaardiging dan op instemming.

Voor de bisschoppen bestond er al langer reden tot zorg. De in 1947 ontstane lijst Welter die daarna opging in de behoudende Katholiek Nationale Partij (KNP) verzwakte de politieke eenheid van de katholieken. Binnen de KVP roerde zich een krachtige rechtervleugel, waarop de Katholieke Arbeidersbeweging (KAB) dreigde met een eigen arbeiderspartij te komen. Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 1952 behaalde de KNP twee zetels, terwijl de KVP bij die gelegenheid haar positie als grootste fractie verloor aan de PvdA.

Voor de kerkelijke autoriteiten in Limburg waren deze verkiezingen aanleiding bij de bisschoppen aan te dringen op duidelijke aanwijzingen voor de inrichting van het katholieke openbare leven. Met het Mandement kwamen die er ook. De bisschoppen velden een hard oordeel over 'de onchristelijke stromingen': liberalisme, humanisme, communisme en socialisme. Van deze stromingen moest 'toenemende onkerkelijkheid en godsdienstloosheid en als gevolg daarvan verzwakking en verval van zedelijke normen' worden gevreesd. De eigen katholieke organisaties boden de beste waarborg voor het christelijke karakter van de samenleving. Daarom werden aansluiting bij en steun aan

'onchristelijke' organisaties als VARA en het Nederlands Verbond van Vakverenigingen (NVV) verboden. Ten aanzien van de PvdA waagde het episcopaat zich niet zover en beperkte het zich tot een sterk ontraden.

Deze fanatieke en krampachtige benadering van het vraagstuk van de katholieke eenheid wekte veel beroering. De KVP had allermist wachten op zo'n episcopale interventie. Men was meer verbaasd dan verblijd. Het Mandement achtte men niet bevorderlijk voor het al in 1952 op eigen kracht gestarte 'eenheids-gesprek' met de KNP en de Katholieke Werk-gemeenschap (KWG) in de PvdA. Ook voor de rooms-rode samenwerking in de regering vreesde men schade.

In de PvdA was men vooral gegriefd te zijn gerangschikt onder de onchristelijke stromingen, terwijl toch vele belijdende leden van christelijke kerkgenootschappen een politiek tehuis bij haar hadden gevonden. In het Mandement zag men een bewuste poging de vrijheid van partijkeuze aan te tasten ten bate van de KVP. Terwijl het NVV de samenwerking met de KAB in de Raad van Vakcentrales verbrak, liet de PvdA-leiding het niet aankomen op een breuk met de

KVP. Zij beperkte zich tot het organiseren van bijeenkomsten waarop de leden hun gekwetste gevoelens de vrije loop konden laten gaan. Dat de algemene politieke beschouwingen in de Tweede Kamer in 1954 en ook nog in 1955 helemaal in het teken van het Mandement stonden, was de prijs die de KVP moest betalen. Een andere prijs was het mislukken van het eenheids-gesprek. De KWG-leden trotseerden de gewetensnood die het Mandement hun had bezorgd en bleven in de PvdA. De KNP keerde wel terug in de moederschoot.

De door het Mandement opgeroepen emoties belastten de verstandhouding tussen KVP en PvdA. Toen eind 1958 de rooms-rode samenwerking sneuvelde, was het Mandement feitelijk al uitgewerkt. Eerder dat jaar hadden de bisschoppen erkend dat bepaalde formuleringen een ander accent hadden gekregen. De intrekking van de verbodsbepalingen volgde halverwege de jaren zestig. Achteraf gezien is het Mandement dan ook te beschouwen als een laatste poging van de bisschoppen om tegen de tekenen van de tijd in directe invloed uit te oefenen op het politieke gedrag van de katholieken.

Jac Bosmans

Literatuur

- Bornewasser, J.A. (1995). *Katholieke Volkspartij 1945-1980. Band I: Herkomst en groei (tot 1963)*. Nijmegen: Valkhof Pers.
- Manning, A.F. (1971). Uit de voor-geschiedenis van het mandement van 1954. In *Jaarboek Katholiek Documentatie Centrum 1971*. (pp. 138-148).
- Merriënboer, J. van. (2001). Politiek rondom het mandement van 1954. In C. van Baalen en J. Ramakers (Red.), *Het kabinet-Drees III 1952-1956. Barsten in de brede basis*. (pp. 147-196). Den Haag: SDU.
- Spieritz, M.G. 'De Nederlandse bisschoppen in beraad (1951-1953). Uit de voorgeschiedenis van het Mandement van 1954', *Trajecta 4* (1995). (pp. 316-341).